

НАРОДНО СЪБРАНИЕ	
Вх. No	154 - 01 - 69
Дата	07 , 05 2021 г.

ДО

ПРЕДСЕДАТЕЛЯ НА XLV НАРОДНО СЪБРАНИЕ

Г-ЖА ИВА ЙОРДАНОВА-РУПЧЕВА

12 15
X

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО ПРЕДСЕДАТЕЛ,

На основание чл. 87 ал.1 на Конституцията на Република България и чл. 76 ал.1 на ПОДНС, внасяме законопроект за изменение на Закон за изменение и допълнение на Закона за Ветеринарномедицинската дейност.

Молим, законопроектът да бъде представен за разглеждане и гласуване, съгласно установеният ред.

ВНОСИТЕЛИ :

Борислав Сакъзов

Анелия Симеонова

Цецка Багшова

Стефана Николова

Желязко Панчев

Борислава Василева

Анастас Савов

Младен Георгиев

Иван Велков

Михаил Пейков

Борислав Панчев

Кристиан Курчев

Димитър Сафев

ЗАКОН
ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА
ЗАКОНА ЗА ВЕТЕРИНАРНОМЕДИЦИНСКАТА ДЕЙНОСТ

Обн., ДВ, бр. 87 от 1.11.2005 г., в сила от 1.05.2006 г., изм., бр. 30 от 11.04.2006 г., в сила от 12.07.2006 г., изм. и доп., бр. 31 от 14.04.2006 г., в сила от 14.04.2006 г., изм., бр. 55 от 7.07.2006 г., изм. и доп., бр. 88 от 31.10.2006 г., в сила от 31.10.2006 г., бр. 51 от 26.06.2007 г., в сила от 26.06.2007 г., бр. 84 от 19.10.2007 г., бр. 13 от 8.02.2008 г., в сила от 31.01.2008 г., изм., бр. 36 от 4.04.2008 г., бр. 100 от 21.11.2008 г., бр. 27 от 10.04.2009 г., бр. 35 от 12.05.2009 г., в сила от 12.05.2009 г., бр. 74 от 15.09.2009 г., в сила от 15.09.2009 г., бр. 95 от 1.12.2009 г., в сила от 1.12.2009 г., доп., бр. 102 от 22.12.2009 г., изм. и доп., бр. 25 от 30.03.2010 г., изм., бр. 41 от 1.06.2010 г., в сила от 1.06.2010 г., бр. 8 от 25.01.2011 г., в сила от 25.01.2011 г., изм. и доп., бр. 92 от 22.11.2011 г., изм., бр. 77 от 9.10.2012 г., в сила от 9.10.2012 г., изм. и доп., бр. 82 от 26.10.2012 г., изм., бр. 97 от 7.12.2012 г., изм. и доп., бр. 7 от 25.01.2013 г., изм., бр. 15 от 15.02.2013 г., в сила от 1.01.2014 г., изм. и доп., бр. 66 от 26.07.2013 г., в сила от 26.07.2013 г., изм., бр. 68 от 2.08.2013 г., в сила от 2.08.2013 г., изм. и доп., бр. 83 от 24.09.2013 г., бр. 99 от 15.11.2013 г., изм., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г., бр. 14 от 20.02.2015 г., изм. и доп., бр. 14 от 19.02.2016 г., в сила от 19.02.2016 г., изм., бр. 34 от 3.05.2016 г., в сила от 3.05.2016 г., бр. 58 от 26.07.2016 г., бр. 58 от 18.07.2017 г., в сила от 18.07.2017 г., бр. 85 от 24.10.2017 г., изм. и доп., бр. 17 от 23.02.2018 г., в сила от 23.02.2018 г., изм., бр. 98 от 27.11.2018 г., в сила от 7.01.2019 г., изм. бр. 24 от 22.03.2019 г., в сила от 1.01.2020 г.

§ 1. В чл. 139, ал. 1 се извършват следните промени:

1. В т. 7 се заличават думите „с изключение на животни, отглеждани за добив на кожи.“

2. Създава нова т. 14а, като следва:

„14а. Отглеждането и/или развъждането и/или умъртвяването на животни с цел добив на ценни кожи;“

§ 2. В чл. 420а. след цифрата 5 се поставя запетая и се добавят думите „14а“.

§ 3. В § 1 от Допълнителните разпоредби се създава нова т. 126, както следва:

„т.126. „Ценни кожи“ са кожи от животни, които се отглеждат и/или развъждат с цел производство на кожи с козина и които не се използват за консумация от човека.“

ПРЕХОДНИ И ЗАКЛЮЧИТЕЛНИ РАЗПОРЕДБИ

§ 4. В Закона за защита на животните (Обн. ДВ. бр.13 от 8 Февруари 2008г., изм. ДВ. бр.80 от 9 Октомври 2009г., изм. ДВ. бр.8 от 25 Януари 2011г., изм. ДВ. бр.92 от 22 Ноември 2011г., изм. ДВ. бр.53 от 27 Юни 2014г., изм. и доп. ДВ. бр.34 от 3 Май 2016г., изм. ДВ. бр.58 от 18 Юли 2017г., изм. ДВ. бр.17 от 23 Февруари 2018г.), в чл. 7, ал. 2 се създава нова т. 18а:

„18а. Отглеждане и/или развъждане и/или умъртвяване на животни с цел добив на ценни кожи;“

§ 5. Законът влиза в сила от 01.01.2022 г.

§ 6. До изтичане на срока по § 5 се предприемат необходимите действия по прекратяване дейността на действащите обекти за развъждане, отглеждане и умъртвяване на животни с цел добив на ценни кожи на територията на Република България.

§ 7. Считано от обнародване на закона в Държавен вестник не се допуска издаване на разрешения за експлоатация на обекти за развъждане, отглеждане и умъртвяване на животни с цел добив на ценни кожи. Всяките производства по издаване на разрешения се прекратяват.

ВНОСИТЕЛИ:

Борислав Сакъров

Анбела Силеова

Цецка Баглова

Стефа Антонова

Катя Панева

Бонка Василева

Атанас Славов

Мелена Самарджиев

Иван Велков

Михаил Пейков

Владимир Пачев

Кристина Кунчев

Александър Сяров

МОТИВИ

КЪМ ПРОЕКТА НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И ДОПЪЛНЕНИЕ НА ЗАКОНА ЗА ВЕТЕРИНАРНОМЕДИЦИНСКАТА ДЕЙНОСТ (ЗИД НА ЗВМД)

1. Предмет на изготвения законопроект е въвеждането на нормативна забрана за отглеждането и/или развъждането и/или умъртвяването на животни с цел добив на ценни кожи в Република България. Посочената дейност е разрешена в Република България и по данни на Българската агенция по безопасност на храните към момента са регистрирани три ферми за отглеждане на животни с цел добив на ценни кожи. И трите са за отглеждане на американски норки. Едната от тях (до с. Любен Каравелово, Варненско) е с преустановена дейност от 2016-та година, втората (до с. Чарган, Ямболско) е с временно преустановена дейност от ноември 2020 г. до юни 2021 г. Третата ферма (до с. Маджерито, Старозагорско) е единствената действаща в момента. Нейният капацитет е 128 576 американски норки. Към 2021 г. общият обявен капацитет на фермите е около 130 000 американски норки.

Проектът съдържа предложение за забрана на дейността на обектите, в които се развъждат и умъртвяват животни само заради техните кожи (напр. лисици, норки, чинчили, енотовидни кучета и др.), без да се използва месото за консумация от хората. Законопроектът не засяга използването на кожи като второстепенни продукти от месопроизводството, както и използването на кожи, добити чрез законен лов.

В тази връзка, в проекта е предвидена и легална дефиниция на понятието „Ценни кожи“, съгласно която това са кожи от животни, които се отглеждат или развъждат с цел производство на кожи с козина и които не се използват за консумация от човека. Така предложената дефиниция кореспондира в максимална степен с определението от Регламент (ЕС) № 142/2011 на Комисията от 25 февруари 2011 г.¹, който съдържа следното определение за „животни с ценна кожа“, а именно животни, които се отглеждат или развъждат с цел производство на кожухарски кожи и които не се използват за консумация от човека.

На следващо място, в Преходните и заключителни разпоредби на проекта се предлага съответно изменение и допълнение на чл. 7 от Закона за защита на животните (ЗЗЖ), което да квалифицира отглеждането, развъждането и умъртвяването на животни с цел добив на ценни кожи като проява на жестокост към животните.

Проектът предвижда отлагане на влизането в сила на забраната до 01.01.2022 г. Целта е да се даде достатъчен срок на засегнатите лица (в случая двете действащи ферми) да реструктурират дейността си и да се съобразят с нормативните изменения.

2. Мотивите, обосновавали предложението за нормативна забрана на добива на ценни кожи, са следните:

2.1. Хуманно отношение към животните и обществения морал

2.1.1. На първо място, основният аргумент за въвеждане на забраната е свързан с необходимостта държавата ни да продължи да провежда последователна политика за хуманно отношение към животните и ограничаване на случаите на жестокост в унисон с най-добрите европейски практики. Следва да се отбележи, че българското законодателство вече е възприело като неприемливи част от практиките за добив на кожи, като с разпоредбата на чл. 139, ал. 1, т. 14 от ЗВМД е забранен добивът, внасянето и изнасянето на кожи от кучета и котки. С посочената разпоредба е въведена една безспорно правилна и хуманна забрана, но тази норма поставя на дневен ред принципния въпрос какви са причините нормативната уредба да защитава само част от видовете, от които теоретично могат да се добиват кожи. **На практика няма разлика в**

¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011R0142&from=PL>

мотивите, които обосновават забраната за добив на кожи от кучета и котки и забраната за добив на кожи от други животински видове, които не се използват за консумация от човека. Предвид посоченото, действащото ни законодателство се явява непоследователно, непропорционално и необосновано. Нещо повече, със ЗВМД е въведена забрана не само по отношение на добив на кожи от кучета и котки, но и внос и износ на такива кожи, което ясно показва моралната оценка на законодателя.

2.1.2. Животинските видове, отглеждани за добив на ценни кожи, са де факто и де юре диви животни. Основно това са лисици, американски норки, енотовидни кучета и чинчили. Независимо, че са родени и отгледани в клетки, те притежават инстинктите и етологичните нужди на диви животни, а не на одомашнени.

Съобразно легалната дефиниция, съдържаща се в § 1, т. 6 от Допълнителната разпоредба на ЗЗЖ, "Диво животно" е всяко живо гръбначно същество, различно от човека, включително свободно живеещите, с изключение на домашните породи кучета, котки, коне, магарета, крави, овце, кози, свине, гъски, патици, кокошки, пуйки и други. Видно от посочената дефиниция, не е налице правен спор, че съобразно действащото законодателство отглежданите норки се явяват диви животни. Този вид животни не попада по никакъв начин към породите, селектирани за домашно отглеждане и визирани в ЗЗЖ.

В чл.2 от *Наредба №16 от 3 февруари 2006 г. за Защита и хуманно отношение при отглеждане и използване на селскостопански животни*, издадена от Министерство на земеделието, храните и горите, се посочва:

Собствениците на селскостопански животни:

- 1. отглеждат животните по начин, който ги предпазва от вредни въздействия и не им причинява болка, страдания и наранявания;*
- 2. отглеждат, развъждат и използват животните според физиологичните и етологичните особености на вида, категорията и възрастта им, като имат предвид степента им на одомашняване.*

Опитомяването на животни от човека (одомашняването) е еволюционен процес, при който популации от животни се приспособяват към живота в плен чрез промени в генетичния състав в продължение на векове. Опитомяването на животните, отглеждани за ценни кожи е започнало много след това на останалите животни, отглеждани от човека и тези видове не показват добра адаптирани към живот в плен, дори напротив, показват страх от човека и много бърза и естествена приспособимост към живота в дивата природа.

Предвид изложеното, независимо от това дали се полагат усилия за хуманно отглеждане, поставянето на диви животни в тесни клетки е невъзможно да задоволи етологичните им нужди. Технически доклад на Научния комитет за здравето и благосъстоянието на животните към Генерална дирекция по здравеопазване и защита на потребителите към Европейската Комисия² посочва, че типичните клетки за норки и лисици във ферми за кожи не успяват да осигурят задоволяване на важни нужди на животните. Докладът критикува липсата на стимули и възможности за физически движения и невъзможността за проявяване на специфични за видовете дейности, като катерене, плуване (при норките) или копаене (при лисиците). Следва да се отбележи, че няма данни в индустрията за ценни кожи да е разработена система, която задоволява описаните по-горе нужди на лисици и норки. В Доклада се разглежда подробно и степента, до която видовете, използвани за производство на кожа, могат да бъдат считани за опитомени. Заключение е, че тези видове, в сравнение с други животни, са

² *The Welfare of Animals Kept for Fur Production - Report of the Scientific Committee on Animal Health and Animal Welfare (EC) – December 2001*

били подложени на сравнително малък активен подбор, освен по отношение на характеристиките на козината. По този начин е прилагано ограничено количество селекция за изменчивост и адаптивност към затворени среди. **Авторите на Доклада посочват още, че най-важният аспект на опитомяването от гледна точка на благосъстоянието на животните, е уникалната способност на опитомените видове да взаимодействат с хората по положителен начин. Подобно нещо не се наблюдава при отглеждането на норки за добив на кожи.** Норките имат поведение на диво животно, което реагира агресивно на присъствието на хора поради стрес, уплаха и невъзприемане на общуването с човешкия вид. Норките могат да бъдат заловени само с предпазни средства, за да се защити човек от ухапвания и наранявания. Това поведение не се отличава по нищо от поведението на вида в дивата природа. В този смисъл, не са налице основания да се твърди, че има достатъчна степен опитомяване на вида и че животните се чувстват спокойно в тесни клетки.

Масово използваните, включително и в България, системи във фермите за добив на кожи противоречат на чл. 17 от ЗЗЖ, който изисква да не бъде ограничавано движението на животните по начин, който им причинява болка, страдание или силен страх, както и въвежда задължение за собствениците на животни да осигуряват място, съответстващо на физиологическите и поведенчески особености на животните и пространство за движение и почивка. Нормативната уредба, регламентираща животновъдните обекти, е несъвършена и допуска практики на отглеждане на животните за кожи в изключително неблагоприятни условия. Същевременно липсва стимул за собствениците на фермите да въвеждат подобрения, които за тях ще бъдат единствено разход.

Не може да има съмнение, че отглеждането в клетки е жестоко отношение към животните. Например във фермите за норки площта на клетките е 2250 кв. см³. Числото на пръв поглед изглежда голямо, но всъщност е равно на 0,225 кв. м. **или площта на 4 листа с формат А4.** Естествените местообитания на вида са повърхностни течащи и стоящи води и крайречни гори, като индивидуалната територия на едно животно е с дължина няколко километра. Изследванията показват, че затворени в клетки, норките развиват физиологически и поведенчески разстройства, включително масово се самонараняват. Броят на животните, които дъвчат козината си и се самонараняват, в някои от все още съществуващите ферми в Швеция и Нидерландия достига 60%. Настоящата практика на отглеждане във фермите за норки допуска още един вид страдание на животните, което се явява и в нарушение на ЗЗЖ. Норките са териториални животни и в природата не живеят в групи, а по единично и на големи разстояния едно от друго. Във фермите не само че живеят в едно помещение хиляди норки, но и се допуска съжителството **на няколко норки в една клетка.** Това е една от най-честите причини за смъртност, наранявания и канибализъм.

Допускането на т. нар. „технологичен канибализъм“ е друг важен фактор, показващ недостатъчно зачитане на хуманното отношение към животните и човешкия морал. Напълно в противоречие на общоприетите морални и етични норми, се оказва, че у нас се практикува изхранване на норките с трупен материал от норки. Регламент (ЕО) № 1069/2009 формулира правилата по отношение на страничните животински продукти и предвижда забрана за хранене на животни с преработен животински протеин, получен от животни от същия вид. Същият този регламент предвижда и случаи, в които се допуска такова изхранване единствено за животните, отглеждани за ценни кожи, но България няма разрешение за това. Въпреки това, при извършена през 2018 г. във фермата до с. Чарган, по думи на собственика, около 1 тон трупен материал от норки е смлян и с него са изхранвани другите норки във фермата.⁴ Тази практика освен че

³ Решение РД11-1809/30.08.2017 на БАБХ за предоставяне на достъп до обществена информация. Стр. 3, параграф 9.2.

⁴ ЦОРХВ – Актуализиране на научно становище за оценка на риска_10.02.2020
версияhttps://corhv.government.bg/files/2020_02_10_Aktualizirano_Stanovishte_CORHV_norki_fermi-last.pdf

показва двоен стандарт между животните, отглеждани за ценни кожи и останалите видове животни, по отношение на изхранването, показва колко лесно се приемат от животновъдите едни не добри практики, които освен не хуманни са и огромен риск за възникване на заразни заболявания.

В протокол от рутинна проверка на фермата за норки до с. Маджерито през 2017 г. от БАБХ се посочва, че месечната смъртност е „между 0,5 и 1%“. С други думи, условията на отглеждане във фермата са такива, че при настоящия капацитет ежесечно умират между 600 и 1200 животни.

Жестокото отношение към тези животни има съществен, икономически ефект върху цялото българско общество, тъй като уврежда обществения морал и намалява уважението към правата на индивида. В подкрепа на това заключение, Световната търговска организация (СТО) е приела, че хуманното отношение към животните е въпрос на „обществен морал“ и съответно страните членки на СТО имат право да въведат регулации, касаещи правата на животните, които целят постигането на определени обществено значими политики.

2.1.3. Необходимо е да се отчитат и изключително жестоките практики на умъртвяване на животните за добив на кожи. Кожухарската индустрия изисква кожата да не са наранени, поради което животните се умъртвяват чрез обществено неприемливи, нехуманни методи като газови камери, токов удар и удавяне. Нерядко животните не са умъртвени, а само зашеметени, когато се пристъпва към отстраняване на кожата им. За умъртвяване на норки, които са основно отглежданите животни за кожи, се ползва газ – въглероден диоксид (CO₂) или въглероден оксид (CO). Най-често във фермите се използва мобилен газов агрегат за умъртвяване, който се придвижва покрай клетките на животните, като избраните се изваждат от клетката и се поставят в камерата едно след друго. Между 30 и 100 норки могат да бъдат поставени в камерата в зависимост от капацитета ѝ. Основни недостатъци на този метод, които пораждат опасения за хуманното отношение към животните, са:

- Пренаселване на камерата и натрупване на животните на купчини – забавяне настъпването на смъртта и стрес, а понякога смърт от задушаване;
- Силен стрес от забавеното настъпване на смъртта и стрес за околните животни – и норките, които се убиват, и тези, останали в клетките си, често вокализират, което подсказва, че процесът предизвиква стрес и за двете групи;
- Силно дразнещ ефект на CO₂ за норките – предизвиква реакции на кашлица, кихане, ритане и подскоци с цел бягство. Научните доклади сочат, че при поставяне на животните в камера, съдържаща висока концентрация на CO₂ (над 50%), най-малко 10-15 секунди ще изпитват болка в лигавицата на горните дихателни пътища преди загубата на съзнание, което е сериозен проблем, противоречащ на принципите за хуманно умъртвяване на животните без страдание.⁵

2.1.4. Предложената забрана се обосновава и от аргументите срещу отглеждането и убиването на животни за цел, която не задоволява съществени човешки нужди. Принципът, че дадено животно не трябва да бъде убито без основателна причина, независимо от метода за убиване, отразява достиженията на Европейския съюз, който признава животните за съзнателни същества⁶. В съвременното общество са основно моден аксесоар и вече не покриват първоначалната си практическа функция за защита от студ. По-голямата част от кожата, която се произвежда днес, се използва под формата на декоративни яки или козина за обшивки на обувки или якета, а традиционното кожено палто е единствено специфичен луксозен артикул. С напредъка на

⁵ Център за оценка на риска по хранителната верига. Научно становище за отглеждането на американска норка в България, 2017 г.

⁶ Съгласно Договора от Лисабон за изменение на Договора за Европейския съюз и на Договора за създаване на Европейската общност

технологииите модната функция на кожата отдавна е заменена от синтетични материали, които често са почти неразличими от истински ценни кожи. Производството на модни аксесоари не може да бъде определено като съществена човешка нужда и не оправдава отглеждането и умъртвяването на животни, още повече когато методите на отглеждане и умъртвяване причиняват големи страдания.

Етичните аргументи дадоха основание на 15 европейски държави да въведат пълна забрана на фермите за ценни кожи – Обединеното кралство, Норвегия, Белгия, Нидерландия, Люксембург, Австрия, Чешката република, Словакия, Словения, Хърватия, Сърбия, Босна и Херцеговина, Северна Македония, Германия и Швейцария. В Дания фермите за норки бяха ликвидирани през 2020 г. заради риска от превръщането им в огнища за COVID, а отглеждането на лисици за кожи е напълно забранено още от 2009 г. В Швеция фермите за чинчили и лисици са забранени.⁷ През 2020 г. Франция и Ирландия обявиха, че планират също да въведат забрана на фермите за норки. А в Украйна, Полша, Черна гора, Литва и Естония се обсъжда предложено законодателство за забрана на всички ферми за ценни кожи. В Обединеното кралство – първата страна, въвела забрана на фермите за кожи, регулациите отиват още по-далеч и към настоящия момент там се разглежда предложение за забрана и на вноса изобщо на ценни кожи⁸. **Почти всички страни в Европа работят за премахване на фермите за ценни кожи заради рисковете и негативните ефекти, които имат тези обекти върху хората, животните и околната среда.**

Все повече световни и местни дизайнери и търговци се отказват от използването на естествена кожа с косъм в своята дейност. Списъкът на модни брандове вече наброява над 1500. Сред тях са марки като Adidas, Lacoste, Prada, Zara, Armani, Versace, Furla, Gucci, Hugo Boss, Lee Cooper, Mango, H&M, Bershka и още стотици представители на индустрията. Всичко посочено води до обоснования извод, че се наблюдава трайна тенденция на отказ от използването на естествени кожи и този вид стопанска дейност се очертава като нерентабилна и най-вече с лош имидж.

В България, през март 2018 г. бе създадена Гражданска инициатива за забрана добива на ценни кожи, която събра над 51 хиляди подписа на граждани в подкрепа на искането за затваряне на фермите за добив на кожи, поради главно етични съображения. Подписите и искането на Националната гражданска инициатива бяха внесени в Народното събрание на 22.06.2018 г. Според проучване, проведено от Института за социални изследвания и маркетинг МБМД и публикувано през септември 2018 г., 75% не оправдават отглеждането и убиването на животни единствено заради кожата им.⁹ Три години по-късно, през април 2021 г. този процент вече е 81,1 %. Проучването е извършено от агенция „СОВА ХАРИС“.¹⁰

2.2. Рискове, свързани с експлоатацията на фермите за ценни кожи

Съществуването на ферми за ценни кожи, особено тези, в които се отглеждат неместни видове – хищни бозайници (като Американската норка), е свързано с рискове за здравето на хората, рискове за биологичното разнообразие и рискове за замърсяване на околната среда.

2.2.1. Зоонози и болести по животните. Още през 2017 г. в Научно становище на Центъра за оценка на риска по хранителната верига¹¹, се анализира рискът от отглеждането на основно отглеждания за ценни кожи вид - Американската норка. Становището разглежда

⁷ Забраните на фермите за ценни кожи в Европа и по света <https://www.furfreealliance.com/fur-bans/>

⁸ Виж House of Commons, Environment, food and rural affairs committee. „Fur trade in the UK“. 22 July 2018. <https://publications.parliament.uk/pa/cm/201719/cmselect/cmenvfru/823/823.pdf>

⁹ Национално представително изследване от Института за социални изследвания и маркетинг (МБМД) юни 2018 г. http://www.four-paws.bg/files/Bulgaria/Document/2018_09_03_Bulgaria_Fur_Survey_Media.pdf

¹⁰ Проучване на общественото мнение по теми свързани със защитата на животните (Сова Харис) април 2021 г.

¹¹ Научно становище за оценка на риска чрез анализ на информация, свързана с отглеждането на Американска норка за ценни кожи в животновъдни обекти на територията на Р. България – публикувано на 26 септември 2017 г. – ЦОРХВ

влиятието върху здравето на хората, околната среда и климатичните промени, биологичното разнообразие, възможностите за пренасяне на зарази върху дивите и други селскостопански животни, както и върху благосъстоянието и здравето на отглежданите животни. В становището се посочва, че научната литература изобилства от съобщения, които показват широката палитра от заразни, инвазивни и зоонозни заболявания на вида Американска норка и много голямото им здравно значение както за здравеопазването на вида и другите диви или продуктивни животни, така и при риска за общественото здраве. Някои по-често срещани заболявания при норките са: Туберкулоза, Антракс, Гана, Бутолизъм, Инфлуенца, Нюкясълска болест, Болест на Ауески, TSEs и др.

В същото това становище научният орган информира, че е необходимо да се разработи програма за надзор на заразните заболявания при норките, която да обхваща основните заболявания, представляващи риск за общественото здраве или здравето на животните, целящи: установяване на MRS щамове, ако има такива, ранно откриване на ново възникващи във фермата заболявания, които представляват риск за животните и хората и регламентиране на официалния контрол от компетентните ветеринарни власти. Днес, почти четири години по-късно, такава програма все още не съществува, което поставя под съмнение възможността за ефективен контрол на заразните заболявания, възникващи във фермите за ценни кожи

Освен препоръките в становището на ЦОРХВ, разпоредбата на чл. 139, ал. 1, т. 1 от ЗВМД също забранява отглеждането, придвижването или транспортирането на животни, на които не е извършена официална идентификация, и на животни, на които не са изпълнени мерките, предвидени в програмата за профилактика, надзор, контрол и ликвидиране на болести по животните и зоонози. Липсата на такава програма по отношение на норките, отглеждани във фермите за добив на кожи у нас, налага да се предприемат спешни мерки за да се предотвратят всички възможни рискове от възникването на зоонози и други болести по животните .

2.2.2. Пандемията причинена от зоонозния вирус на COVID-19 ни показва още една негативна страна на индустрията за ценни кожи. Този път опасна за човешкото здраве.

Фермите за кожи от норки, където хиляди норки живеят в тесни клетки, плътно една до друга, в условия далеч от естествената им среда, представляват потенциални резервоари за Sars-CoV-2, както и за свързаните с него мутации. Тези ферми също могат да се разглеждат като благоприятна предпоставка за бъдещи епидемии.

Това са само част от изводите от *Научното становище относно рисковете за общественото здраве от Sars-CoV-2 и интензивното отглеждане на норка*, публикувано през февруари 2021 г. и подписано от множество международни учени в областта на вирусологията, инфекциозните болести, клиничната микробиология, ветеринарната медицина и околната среда.¹² В становището се посочват три основни групи рискове:

- Рискове за общественото здраве от високата степен на заразяване и мутация във ферми за кожи от норки;
- Рискове от интензивното отглеждане на норки;
- Риск от разпространение върху диви животни.

Същност и мащаб на проблема

Продължаващото отглеждане на норки за ценни кожи по време на пандемия увеличава още повече опасността от разпространение на заболяването. Това се затвърждава и от фактите,

¹² https://www.furfreealliance.com/wp-content/uploads/2021/02/2021_02_15_scientific_statement_mink.pdf

които показват, че до момента вирусът на COVID-19 е открит в повече от 400 ферми за норки в поне 10 държави-членки на ЕС. А убитите норки, само заради COVID-19 вече са над 20 000 000.

Норките са силно податливи на SARS-CoV-2. Последните научни изследвания показват, че американската норка, както и енотовидните кучета¹³ (които също се отглеждат за кожи), могат да действат като резервоар за вируса SARS-CoV-2. Следователно отглеждането на норки – и най-вероятно също и на енотовидни кучета – създава потенциален резервоар за SARS-CoV-2 и бъдещи, опасни щамове на коронавируса. Учените доказаха, че вирусът може да се прехвърля между хора и норки, като има способността да мутира в норките, преди да зарази хората с нови, непознати варианти.¹⁴

През април 2020 г. бяха открити първите случаи на SARS-CoV-2 във ферми за норки в Нидерландия. През следващите месеци огнищата на коронавируса продължиха да засягат стотици ферми за норки не само в Нидерландия, но и в Дания, Швеция, Гърция, Испания, Италия, Франция, Полша, Латвия, Литва, САЩ и Канада.

Като се има предвид, че бързото и неконтролирано разпространение на SARS-CoV-2 във ферми за норки не е спряно след прилагането на допълнителни мерки за биосигурност (с изключение на мерките за масова депопулация), животните са се превърнали в източник на вирусно предаване върху хората; не само върху онези, които професионално работят във ферми за кожи, но и върху общностите извън фермите.

Още по-тревожно е, че неконтролираното заразяване на норки също е увеличило възможността за еволюция на вируса и развитие на потенциално опасни мутации. Наличните данни за вариантите на SARS-CoV-2, свързани с норка, показват, че тези варианти могат бързо и лесно да се разпространят във фермите и в хората от местните общности.¹⁵

В Дания е установена мутация при норка, за която се предполага, че може да доведе до намален отговор на антитела. Освен в Дания и Нидерландия, свързани с норки мутации при хора са открити и в Южна Африка, Швейцария, Фарьорските острови, Русия, Канада и САЩ.¹⁶

В резултат на всички научни факти и засилващите се рискове за общественото здраве няколко европейски страни предприеха драстични мерки по отношение на фермите за норки. Дания – третият най-голям производител на кожи от норки в света, забрани отглеждането на норка до 2022 г., затвори всичките си над 1200 ферми за норки и унищожи отглежданите в тях близо 17 милиона норки. След заразяване на 17 ферми за норки в Нидерландия правителството нареди затваряне на всички ферми до края на 2020 г, като по този начин съкрати гратисния период за забрана на фермите за кожи, който беше до 2024 г. Франция, Ирландия и Италия също обявиха, че взимат мерки за ограничаване на фермите за норки и постепенното им премахване. Унгария заяви, че на територията ѝ няма да се отглеждат норки, заради рисковете за общественото здраве.

Световните и европейски компетентни органи затвърдиха риска от фермите за норки.

¹³ https://wwwnc.cdc.gov/eid/article/26/12/20-3733_article

¹⁴ *Transmission of SARS-CoV-2 on mink farms between humans and mink and back to humans. Science, 10 November 2020: <https://science.sciencemag.org/content/early/2020/11/09/science.abe5901>*

¹⁵ *European Centre for Disease Prevention and Control. Detection of new SARS-CoV-2 variants related to mink – 12 November 2020. ECDC: Stockholm; 2020. <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/detection-new-sars-cov-2-variants-mink>*

¹⁶ *Recurrent mutations in SARS-CoV-2 genomes isolated from mink point to rapid host-adaptation*

Lucy van Dorp, Cedric CS Tan, Su Datt Lam, Damien Richard, Christopher Owen, Dorothea Berchtold, Christine Orengo, François Balloux bioRxiv 2020.11.16.384743; doi: <https://doi.org/10.1101/2020.11.16.38474>

Европейският център за профилактика и контрол на заболяванията предупреди, че разпространението на варианти на SARS-CoV-2 чрез ферми за норки може да компрометира ефикасността на ваксините.¹⁷

През ноември 2020 г. Световната организация за здраве на животните¹⁸ и Световната здравна организация¹⁹ споделиха опасенията си и призоваха държавите да прилагат ефективни мерки за управление на риска, включително действия за активно наблюдение на податливи животни, като норки и енотовидни кучета, както и към хора в близък контакт с тях.

„Фермите за кожи представляват заплаха за общественото здраве и имат потенциала да се превърнат в резервоари за коронавируса.“ Това се казва в общо становище на Световната здравна организация, Световната организация за здраве на животните и Организацията по прехрана и земеделие към ООН, от февруари 2021 г.. В същото становище се предупреждава, че има значителен риск за разпространяване на COVID-19 от норки към хора.²⁰

Европейският орган за безопасност на храните и Европейският център за профилактика и контрол върху заболяванията, през март 2021 г. публикуваха съвместен доклад, според който всички ферми за норки трябва да се считат за изложени на риск от това да се превърнат в огнища на COVID-19.²¹

На 22 март 2021 г. Центърът за оценка на риска по хранителната верига (ЦОРХВ) към МЗХГ за пореден път потвърди препоръките от становището си от 08.07.2020 г. едната от които е “Да не се създават нови ферми за норки, както и да се преустанови или силно ограничи размножаването на животните и увеличаването на капацитета на съществуващите в момента у нас ферми, докато не се установи трайна тенденция на неразпространение на COVID-19 на територията на Р. България и докато не се създаде надеждна програма за надзор и мониторинг на заразните заболявания при американските норки в т.ч. и за Covid-19.”²²

Българското правителство призна, че фермите за норки представляват риск за общественото здраве, като оповести, че включи всички работещи в тези ферми във втората приоритетна фаза за ваксиниране към Националния ваксинационен план, публикуван на 04 декември 2020 г.

Освен ваксинацията на работниците, единствената мярка, предприета от нашата страна по отношение на рисковете от фермите за норки, е създадената от БАБХ Програма за контрол на COVID-19 при домашни любимци и норки, отглеждани за добив на ценни кожи в България през 2020-2021 г.. Програмата предвижда ежеседмично тестване на трупчета на норки от съществуващите ферми. Въпреки, че тя влиза в действие още през август 2020 г., липсва публична информация за броя на извършените тестове и резултатите от тях. Още по-обезпокоително е, че въпреки изпратените искания за достъп до обществена информация от неправителствени организации, БАБХ не предоставя исканата информация за брой на извършените тестове и копия от протоколите за резултатите. Този факт поставя под съмнение здравния статус на двете действащи ферми и не отхвърля възможността дори в момента те да са резервоар за вируса на COVID.

¹⁷ European Centre for Disease Prevention and Control. Detection of new SARS-CoV-2 variants related to mink – 12 November 2020. ECDC: Stockholm; 2020. <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/detection-new-sars-cov-2-variants-mink>

¹⁸ OIE statement on COVID-19 and mink – 12 November 2020: <https://www.oie.int/en/for-the-media/press-releases/detail/article/oie-statement-on-covid-19-and-mink/>

¹⁹ SARS-CoV-2 mink-associated variant strain – Denmark, 6 November 2020: <https://www.who.int/csr/don/06-november-2020-mink-associated-sars-cov2-denmark/en/>

²⁰ <https://www.euro.who.int/en/health-topics/health-emergencies/coronavirus-covid-19/news/news/2021/2/new-assessment-shows-high-risk-of-introduction-and-spread-from-fur-farming-of-the-virus-that-causes-covid-19>

²¹ <https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.2903/j.efsa.2021.6459>

²² https://corhv.government.bg/?cat=71&news_id=1221